

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio CIX. De principio exteriori humanorum actuum, per quod
iuuamur ad recte agendum, scilicet de gratia quantum ad eius
necessitatem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

sapiens & amicus. ergo eius consilia maximam utilitatem continent, & conuenientia sunt.

RESPON. Dicendum, quod hæc est differentia inter consilium & præceptum, quod præceptum importat necessitatem, consilium autem in optione ponitur eius cui datur: & ideo conuenienter in legem nouam, quæ est lex libertatis, supra præcepta sunt addita consilia, non autem in ueteri lege, quæ erat lex seruitutis. Oportet igitur quod præcepta non uel legis intelligantur esse data de his, quæ sunt necessaria ad consequendum finem æternæ beatitudinis, in quem lex noua immediate introducit. Consilia uero oportet esse de illis, per quæ melius & expeditius potest homo consequi finem prædictum. Est autem homo constitutus inter res mundi huius, & spiritalia bona, in quibus æterna beatitudo consistit: ita quod quanto plus inhæret uni eorum, tanto plus recedit ab altero, & e conuerso. Qui ergo totaliter inhæret rebus huius mundi, ut in eis finem constituat, habens eas quasi rationes & regulas suorum operum, totaliter excidit a spiritalibus bonis, & ideo huiusmodi inordinatio tollitur per præcepta. Sed quod homo totaliter ea quæ sunt mundi, abiiciat, non est necessarium ad perueniendum in finem prædictum: quia potest homo utens rebus huius mundi, dummodo in eis finem non constituat, ad beatitudinem æternam peruenire, sed expeditius perueniet totaliter bona huius mundi abdicando: & ideo de hoc dantur consilia Euangelii. Bona autem huius mundi, quæ pertinent ad usum humanæ uitæ, in tribus consistunt, scilicet in diuitiis exteriorum bonorum, quæ pertinent ad concupiscentiam oculorum, & in delitiis carnis, quæ pertinent ad concupiscentiam carnis: & in honoribus, quæ pertinent ad superbiam uitæ, sicut patet. I. Io. 2. Hæc autem tria totaliter derelinquere, secundum quod possibile est, pertinet ad consilia Euangelica. In quibus etiam tribus fundatur omnis religio, quæ statum perfectionis proficitur, nam diuina abdicantur per paupertatem: deliciae carnis per perpetuam castitatem: superbia uitæ per obedientiam seruitutem. Hæc autem simpliciter obseruata pertinent ad consilia simpliciter proposita, sed obseruatio uniuersuiusque eorum in aliquo speciali casu pertinet ad consilium secundum quod, scilicet, in casu illo, puta, cum homo dat aliquam elemosinam pauperi, quando dare non tenetur, consilium sequitur quantum ad factum illud. Similiter etiam quando aliquo tempore determinato a delectationibus carnis abstinet ut orationibus uacet, consilium sequitur pro tempore illo. Similiter etiam, quando aliquis non sequitur uoluntatem suam in aliquo facto, quod licite posset facere, consilium sequitur in illo casu, puta, si benefaciat inimicis suis quando non tenetur, uel si offensam remittat, cuius iuste posset exigere uindictam, & sic etiam omnia consilia particularia ad illa tria generalia, & perfecta reducuntur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod prædicta consilia quantum est de se, sunt omnibus expedientia: sed ex indispotione aliquorum contingit, quod aliqui expedientia non sunt, quia eorum affectus ad hæc non inclinatur. Et ideo Dominus consilia Euangelica proponens, semper facit mentionem de idoneitate hominum ad obseruantiam consiliorum. Dans enim consilium perpetuæ paupertatis Matth. decimonono præmittit: Si uis perfectus esse, & postea subdit, Vade & uende omnia quæ habes. Similiter dans consilium perpetuæ castitatis cum dixit: Sum eunuchi, qui castrauerunt se ipsos propter

A regnum celorum. statim subdit, Qui potest capere capiat. Et similiter Apostolus 1. ad Corinth. 7. præmissis consilio uirginitatis dicit, Porro hoc ad utilitatem uestram dico, non ut laqueum uobis iniiciam.

AD SECUNDUM dicendum, quod meliora bona particulariter in singulis sunt indeterminata, sed illa quæ sunt simpliciter & absolute meliora bona, in uniuersali sunt determinata, ad quæ etiam omnia illa particularia reducuntur, ut dictum est.

AD TERTIUM dicendum, quod etiam consilium obedientiæ Dominus intelligitur dedisse in hoc, quod dixit, Et sequatur me, quem sequimur non solum imitando opera, sed etiam obediendo mandatis ipsius, secundum illud Io. 10. Oues meæ uocem meam audiunt, & sequuntur me.

AD QUARTUM dicendum, quod ea quæ de uera dilectione inimicorum, & similibus Dominus dicit Matth. 5. & Luc. 6. si referantur ad preparationem animi, sunt de necessitate salutis, ut scilicet homo sit paratus benefacere inimicis, & alia huiusmodi facere, cum necessitas hoc requirat: & ideo inter præcepta ponuntur. Sed ut aliquis inimicis hoc exhibeat prompte in actu, ubi specialis necessitas non occurrit, pertinet ad consilia particularia, ut dictum est. Illa autem quæ ponuntur Matth. decimo & Luc. nono & decimo, fuerunt quædam præcepta discipline pro tempore illo, uel concessiones quædam, ut supra dictum est. & ideo non inducuntur tanquam consilia.

QVAESTIO CIX.

De exteriori principio humanorum actuum, scilicet de gratia Dei, in decem articulos diuisa.

CONSEQUENTER considerandum est de exteriori principio humanorum actuum, scilicet, de Deo, prout ab ipso per gratiam adiuuantur ad recte agendum. Et primo, considerandum est de gratia Dei. Secundo, de causa eius. Tertio, de eius effectibus.

PRIMA autem consideratio erit tripartita. Nam primo considerabitur de necessitate gratiæ. Secundo, de ipsa gratia, quantum ad eius essentiam. Tertio, de eius diuisione.

CIRCA primum queruntur decem.

- ¶ Primo, Vtrum absque gratia possit homo aliquod uerum cognoscere.
- ¶ Secundo, Vtrum absque gratia Dei possit homo aliquod bonum facere, uel uelle.
- ¶ Tertio, Vtrum homo absque gratia possit Deum diligere super omnia.
- ¶ Quarto, Vtrum absque gratia possit per sua naturalia, præcepta legis obseruare.
- ¶ Quinto, Vtrum absque gratia possit mereri uitam æternam.
- ¶ Sexto, Vtrum homo possit se ad gratiam præparare sine gratia.
- ¶ Septimo, Vtrum absque gratia possit resurgere a peccato.
- ¶ Octauo, Vtrum absque gratia possit homo uitare peccatum.
- ¶ Nono, Vtrum homo gratiam consecutus possit absque alio diuino auxilio bonum facere, & uitare peccatum.
- ¶ Decimo, Vtrum possit perseverare in bono per se ipsum.

ARTICVLVS I.

Utrum homo sine gratia aliquod verum cognoscere possit.

Super quastio. con- testatione. articu- lum primum.

IN quast. 109. art. 1. habes primo modi cam philosophia eorum qui dicunt, quod ignis combureret sti pulam cessante motu celi non enim discerunt dependentiam motoris secundi a primo. Sed de hoc in prima parte tractatum est, nunc exemplariter afferitur, ad ostendendum, quod non solum dependentiam in esse, & obseruari a primo agente Deo glorioso, sed in operari: ita quod iplo non cooperante non possemus opera...

Inf. ar. 1. ad 3. Et 2. dist. 28. ar. 5.

Ambro. sup hunc locum Pauli 10. 5.

cap. 6. circa princ. to. 1.

c. 6. & 7. to. mo 3.

c. 4. id dixerat, lib. 1. So siloqu. ca. 2. in princ. to. 1.

10x. 28. to. 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod homo sine gratia nullum verum cognoscere possit. Quia super illud 1. Cor. 12. Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. dicit glo. Ambro. *Omne verum a quocunque dicitur, a Spiritu sancto est: sed Spiritu sanctus habitat in nobis per gratiam. ergo veritatem cognoscere non possumus sine gratia.

¶ 2. Præ. August. dicit in primo Soliloquiorum, *quod disciplinarum certissima talia sunt, qualia illa quæ a sole illustrantur, ut uideri possint. Deus autem ipse est, qui illustrat: ratio autem ita est in mentibus, ut in oculis est aspectus, mentis autem oculi sunt sensus animæ: sed sensus corporis quantumcunque sit purus, non potest aliquod uisibile uidere sine solis illustratione. ergo humana mens quantumcunque sit perfecta, non potest ratiocinando ueritatem cognoscere absque illustratione diuina, quæ ad auxilium gratiæ pertinet.

¶ 3. Præ. Humana mens non potest ueritatem intelligere nisi cogitando, ut patet per Augu. 14. de Trinit. *sed Apost. dicit 2. ad Cor. 3. Non sufficientes sumus aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobis. ergo homo non potest cognoscere ueritatem per seipsum sine auxilio gratiæ.

SED CONTRA est, quod Augu. dicit in 1. Rertractationum, * Non approbo quod in oratione dixi: Deus qui non nisi mundos uerum scire uoluit, responderi enim potest, multos etiam non mundos multa scire uera: sed per gratiam homo mundus efficitur, secundum illud Psal. 50. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in uisceribus meis. ergo si ne gratia potest homo per seipsum ueritatem cognoscere.

RESPON. Dicendum, quod cognoscere ueritatem est usus quidam, uel actus intellectualis luminis: quia secundum Apostolum ad Eph. 5. Omne quod manifestatur, lumē est: usus autem quilibet quendam motum importat, large accipiendo motum, secundum quod intelligere & uelle motus quidam esse dicuntur, ut patet per Philosophum in 3. de anima. * Videmus autem in corporalibus, quod ad motum non solum requiritur ipsa forma, quæ est principium motus, uel actionis, sed

etiam requiritur motio primi mouentis. Primum autem mouens in ordine corporalium est corpus caeleste. unde quantumcunque ignis habeat calorem perfectum, non alterat nisi per motionem corporis caelestis. Manifestum est autem, quod sicut motus omnes corporales reducuntur in motum caelestis corporis, sicut in primum mouens corporale: ita omnes motus tam corporales, quam spirituales reducuntur in primum mouens simpliciter, quod est Deus: & ideo quantumcunque natura aliqua corporalis, uel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere nisi moueatur a Deo, quæ quidem motio est secundum suam prouidentiam rationem, non secundum necessitatem nature, sicut motio corporis caelestis. Non solum autem a Deo est omnis motio, sicut a primo mouente, fed etiam ab ipso est omnis formalis perfectio, sicut a primo actu. Sic igitur actio intellectus, & cuiuscunque entis creati dependet a Deo, in quantum ab ipso habet perfectionem siue formam per quam agit; alio modo in quantum ab ipso mouetur ad agendum. Vnaqueque autem forma indita rebus creatis a Deo, habet efficaciam respectu alicuius actus determinati, in quem potest secundum suam proprietatem: uel tra autem non potest, nisi per aliquam formam superadditam, sicut aqua non potest calefacere, nisi si calefacta ab igne. Sic igitur intellectus humanus habet aliquam formam, scilicet ipsum intelligibile lumen, quod est de se sufficiens ad quendam intelligibilia cognoscenda, ad ea scilicet, in quorum notitiam per sensibilia possumus deuenire. Altiora uero intelligibilia intellectus humanus cognoscere non potest, nisi fortiori lumine perficiatur, sicut lumine fidei, uel prophetiæ, quod dicitur lumen gratiæ, in quantum est nature superadditum. Sic igitur dicendum est, quod ad cognitionem cuiuscunque ueri, homo indiget auxilio diuino, ut intellectus a Deo moueatur ad suum actum: non autem indiget ad cognoscendam ueritatem in omnibus noua illustratione superaddita naturali illustrationi, sed in quibusdam, quæ excedunt naturalem cognitionem; & tamen quandoque Deus miraculose per suam gratiam aliquos instruit de his, quæ per naturalem rationem cogno-

quæritur, verum sine gratia possit homo aliquid supernaturalæ ve...

sci possunt: sicut & quandoq; miraculose facit quædam, quæ natu...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod omne verum a quocunq; dicatur, est a Spiritu sancto, sicut ab infu...

AD SECUNDVM dicendum, quod Sol corporalis illustrat exteriori: sed Sol intelligibilis, qui est Deus illustrat...

Abus animæ: tertio, in statu doni iustitiæ originalis, seclusa gratia...

non requiritur alia illustratio, sed solum ad illa quæ naturalem cog...

ARTICVLVS II. Vtrum homo possit uelle & facere bonum absque gratia.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur, quod homo possit uelle & facere bonum absque gratia. Illud. n. est in homi...

iusitiæ originalis, non est effectus illius nisi per accidens, ut remouentis prohibens, expoliatio. n. abilitat gratiam & iustitiam...

Super Questionis 109, Articulum 2. 3. & 4. In arti. 2. 3. & 4. eiusdem 109. q. dubium occurrit duplex. Primu...

Secundum dubium predicto proximum est, quid per naturam corrupta intelligendum sit. Aut. n. significat naturam subijpsi dereli...

Cap. 6. & 7. tome 3.

Inf. ar. 6. cor. & 1. dist. 28. ar. 1. & dist. 39. in expo. lit. & 4. dist. 17. q. 1. ar. 2. q. 2. ad 1. & 3. & uer. q. 24. ar. 1. ad 2. & ad 9. & ar. 4. per to. & q. 26. ar. 6. & ad 21. & quol. ar. 7. & quol. 5. ar. 2. & 1. Co rin. 12. q. 1. ar. 2. & q. 13. ar. 6.

quia equalis est sufficientia naturae lapsae, & naturae in puris naturalibus, consequens est, quod appellatione naturae integrae non intelligatur in litera in puris naturalibus: sed intelligitur natura in statu consono naturae rationali, qui addit supra pure naturalia uigorem rationis, seu superioris partis animae ad conseruandum statum rationi in nullo dissonum. Non est autem uigor hic gratiae, aut naturae simpliciter, sed quodammodo gratiae, & quodammodo naturae.

Cap. 30.

¶ 2. ar. 1.

l. 6. Eth. ca. 2. 10. 5.

¶ 2 Præter. Vnumquodque potest magis in id quod est sibi secundum naturam, quam in id quod est sibi præter naturam: sed peccatum est contra naturam, ut Damascenicus dicit in 2. lib. *opus autem uirtutis est hominum secundum naturam, ut supra dictum est. ¶ Cum igitur homo per se ipsum possit peccare, uidetur quod multo magis per seipsum possit bonum uelle, & facere.

¶ 3 Præter. Bonum intellectus est uerum, ut Philosophus dicit in 6. Eth. *sed intellectus potest cognoscere uerum per seipsum, sicut & quilibet alia res potest suam naturalem operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere, & uelle bonum.

¶ Nota quod non dico, quod iste uigor sit portio originalis iustitiae: hoc enim esset dicere, quod natura integra significat naturam in statu originalis iustitiae: sed dico quod istum uigorem sortitur ratio in coniunctione ad originalem iustitiam: sicut cogitatio in coniunctione ad intellectum melius operatur, quam intellectus tacente. & uniuersaliter supremum in unoquoque ordine iunctum superiori non solum perfectionem superioris participat, sed etiam secundum propria melioratur: melius enim operatur uegetatiua iuncta sensitiua, quam separata ab illa. Discernendum quippe est inter iustitiam originalem & uigorem hunc ab effectu. nam cum iustitiae originalis dono non poterat prius peccari uenialiter, quia mortaliter, ut in prima parte dictum est; hic autem uigor permittit prius offendi uenialiter. Postquam enim homini uigore hoc prædico subrepre parua aliqua declinatior circa finem, & non una sola, sed multa, quod non computaretur integritas status originalis iustitiae. Quia igitur uigor iste possessiue est gratuitus, quia non habetur nisi in coniunctione ad statum gratuitum originalis iustitiae: & essentialiter est naturalis, quia uigor est superioris partis animae nostrae secundum naturam rationalem ad solum & omne bonum rationi proportionatum se extendens: ideo sic adiunctus puris naturalibus constituit statum naturae integræ, & per istius deperditionem natura est corrupta. Vocabulum quoque integri & corrupti, rationi consonat: quoniam natura integra est, quando nihil naturalium non solum constituentium naturam & fluentium ex ea, sed requisitorum secundum eam deest: corrupta autem siquid horum perdidit, dictus autem uigor secundum naturam est rationalis. Et ne putes me esse in uentore huius uigoris, lege superius auctorem in q. 91. ar. ult. dicentem, quod quia hoc desinitur originali iustitiae, & uigore rationis, ipse impetus sensualitatis &c. ubi manifeste uult, quod per peccatum originale homo perdit duo. scilicet originalem iustitiam, & uigorem rationis: copulationis enim nota diuersitatem ostendit. Hæc de secundo.

¶ Quod ad tertium respondendum est primo dubio, quod per hominem in statu naturae integræ, auctor intendit hominem non in puris naturalibus, sed habere donum iustitiae originalis, non inquantum operatur ex ui iustitiae originalis, sed inquantum operatur ex uigore naturalium. Et sic omnia uerba literæ consonant. In sui integritate, sicut fuit in primo parente ante peccatum, & poterat homo per sua naturalia uelle, & operari bonum &c. Et quod hæc sit mens auctoris, apparet ex eo, quod oportet aut sic dicere, aut quod intendat hominem ex ui originalis iustitiae operantem. Et tunc ly, per sua naturalia, glossaretur, quod iustitiae originalis computatur inter naturalia, quia erat donum naturae. Sed hæc expositio non consonat doctrinae auctoris, tum quia apud ipsum de ratione originalis iustitiae est gratia faciens, ac per hoc pari ratione potuisset dici, quod homo in tali statu per sua naturalia potuit uelle & operari bonum supernaturale, cuius oppositum expresse dicitur in litera; tum quia auctor tam sollicite distinguit de dono communis auxilii Dei primi agentis, & dono superaddito naturae, & constat quod iustitiae originalis est donum superadditum naturae. Secundo autem dubio satisfactum dicendo, quod per naturam corruptam intelligitur natura priuata dono iustitiae originalis, & uigore rationis, ac per hoc priuata dono supernaturali, & dono naturali non fluente ex natura, sed secundum naturam

debitis sibi &c. Et sic ultra distinctionem in puris naturalibus cludit rationem defectus mali culpae & poena inampliabilem. Et hinc nihil potest esse actus in puris naturalibus ad operandum bonum per seipsum. Et in puris naturalibus ad operandum bonum per seipsum.

SED CONTRA est, quod Apollolus dicit Rom. 9. Non est uolentis. scilicet uelle, neque currentis, scilicet currere, sed misericordis Dei. & Augustinus dicit in libro de correctione & gratia, quod sine gratia nullum profus sine cogitando, siue uolendo & amando, siue agendo, faciunt homines bonum.

RESPOND. Dicendum, quod natura hominis potest dupliciter considerari. Vno modo in sui integritate, sicut fuit in primo parente ante peccatum. Alio modo, secundum quod est corrupta in nobis post peccatum primi parentis: secundum autem utrumque; statum naturae humanae indiget auxilio diuino ad faciendum, uel uolendum quodcumque bonum, sicut primo

ratio dabitur: quia si hæc affirmatur intentio sua, sequitur gratia sanante, quia opus est ad opus moraliter bonum: actus hominis fit malus moraliter: nam in indistincto actu medius, ut superius dictum est. Et ulterius sequitur omnis operatio existens in peccato mortali, & etiam que infidelis, fit mala moraliter: quod est manifeste contra auctoris. Si autem negatur hæc esse intentio, non occurrit in primis Gre. de Ari. in loco alleg. afferens, quod hoc & seq. ar. duobus hoc sentire. Non delinunt quocumque id firmantes. Et oportet assignare quid intendit auctor in loco. Ipse enim particulariter inquirens, an homo possit natura aliquod bonum facere, ut patet in tit. huius ar. propositione quod determinat, quod aliquod bonum paruum ut edificare domos, plantare uineas, & humilimodis, proponit statum autem naturae integræ poterat per sua naturalia bonum naturae suae proportionatum, quale est bonum uoluntatis. Ex hac namque differentia manifestat intentionem se, quod homo in statu naturae corrupte non potest per sua naturalia bonum proportionatum facere, quale est bonum uoluntatis. Simpliciter autem dubium est, quid tenentur auctor. In quo in statu isto possit per sua naturalia facere naturaliter bonum. Gre. siquidem de Ari. in loco alleg. tenet gratiam ex multis auctoritatibus, & una ratione positam. Primum ad presentem spectat articulum, præter auctoritatem gl. forte sunt contenta. In quod loquuntur de bono actu hominem bonum simpliciter in ordine ad uitam æternam de bono pure morali infra limites naturae, quoniam dicitur hominem in ordine ad celestem patriam bonum simpliciter secundum quid. Et si hoc ad uertit hic doctor, non in auctoris fundasset. Præter inquam auctoritates, in tribus partibus fundatur. Primo in infirmitate naturae, quod opus naturae non est proprium opus naturae integræ, & per hoc dicitur corrupta ab integra. Secundo in circumstantia uoluntatis, ubi debet actus, quia scilicet non fit per Deum, propter defectum ad quod tam obligatur, quicquid enim in quocumque habet circumstantiam saltem deficere, inquit Greg. in act. per lib. in statu isto. Tertio in uictoria tentationis, quod in peccato, demonia, diuersa mouent praelia, & egeamus aduersum quod petendum est. Et ne nos inducas in tentationem, quod esset simpliciter necessarium, si ex puris naturalibus naturaliter bonum facere possemus. Pars uero affirmans, quod super hoc, quod homo potest naturaliter nosse, aliquid puta honorare parentem, quas decet undique circumstantiis fieri, ut patet ex articulo precedente, & potest in eis consentire, & exequi.

¶ Ad euidenciam huius difficultatis non intendo aliquid auctoris officina simul asserere quid simpliciter, & de bono rem sanctum tenendum est. Dicendum igitur est, quod in statu naturae corrupte potest per sua naturalia, quoniam est actus operatio uirtutis, operari aliquod opus moraliter bonum, non possit suum uniuersum moraliter bonum facere, sed

ni po est act ue se lit ac qu ra fit D m ex ste per fid der do ter qui scil & vt ac ue Me par con bus post pro seq qui pro ita na re dii hæc tet auri Vne in it per rale quo plet ra q Secu deli obie xeru talen ¶ Ad culat ne ue uic culat leita quod rale & agric una q litera tuis s sua na sequi parat tum f rore l cius, in ho nauq polli actus de & rno enim Ica na teit o nesi est p ¶ Ad

nifclatur breuiter, primo ducendo ad inconuenientiam: quia nifi
poffit aliquid bonum moraliter facere, fequeretur vt deductum
eft, quod in fidelis, & exultans quilibet in mortali, in omni tuo
actu deliberato peccaret: & nifi impotens, efferet ad faciendum vni
uerfalem fuorum operum bonam moraliter, fequeretur qd poffet

fe praeferre a quo
liber defectu morali,
ac per hoc poffet nu
quam peccare in mo
ralibus, cuius oppo
fitionem monftratu est.
Deinde offendit. pri
ma quae pars, quia
experitur, qd exi
ftentes in mortali et
pernitenter, feclufa
fide, poffumus red
dere mutuum, quan
do oportet, cui opor
tet &c. & propter
quid oportet: quia
fcllicit iustum est,
& ordinatur ad Deu
vt fumum bonum,
ac per hoc fine vni
uerfi monftratu, 12.
Meta. Secunda autem
pars, quia fumus ex
contrariis appetiti
bus compofita, & im
poffibile est, quin
propria quaedam; al
fequantur: & rurfus
quia natura integre
propria est vniuer
falem operum boni
moraliter perage
re poffe, ac per hoc
dicitur a corrupta
hac via media, ut pa
ter, quam in litera
auctor determinat.
Vnde non dicit, qd
in ftatu natura cor
rupta nullum opus mo
rale poffet, fed dicit

quod non poffet totum huiusmodi bonum per sua naturalia im
plere & replicat, Non tamen totum bonum sibi connaturale,
ita quod in nullo deficiat. Hec media via est, quam inferius in
Secunda fecunda auctor firmat docens, quod non quilibet actio
dehoerata infidelis, est peccati. Hanc ergo feclando, foluimus
obiectiones & ad eos quihuncarti, & fequentes aliter intel
lexerunt, dicendum est, quod di perfpicacius in pexiffent, fenfum
talem non accepiffent.

Ad particularitatem titu. huius arti. dicitur, quod ita est parti
cularis ite ficut praecedens, vt ibidem patet. Et ficut sibi, om
ne uerum proportionatum naturae humanae, est quoddam parti
culare refpectu ueri communis ad uerum fupernaturale & natura
le: hic, omne bonum proportionatum naturae humanae est
quoddam particulare bonum refpectu boni communis ad natu
rale & fupernaturale. Exempla autem literae de adificatione &
agricultura, exempla funt operum uirtutis acquifita, ars nanque
una quae, uirtutu intellectualium est, ut patet in 6. Ethic. nec in
litera de opere bono uirtutis moralis explicite mentio fit, fed uir
tutis acquifita in comuni: quinetia ex hoc quod homo poffet p
fua naturalia edificare domos quando oportet, ficut oportet &c.
fequitur, quod poffit aliquid opus moraliter bonum per fua na
turalia facere alioquin edificando domum, peccaret mortaliter.
patet igitur auctoris intentio. Auctoritates autem quae oppo
fitionem fonare uidentur, illa glosfa optime faluat, & praefertur ab er
rore Pelagii, ut patet applicanti. Ad primum fundamentum di
citur, quod ficut homo corporaliter infirmus non differt a sano
in hoc, qd fanus opus fani, infirmus nullum opus fani; poffit: pot
tamen infirmus uidere, uel audire, uel odorare ut fanus, licet no
poffit ambulare ut fanus: fed differt in hoc, qd fanus omnes fuos
actus infirmus non omnes fuos actus poffet ut fanus facere. Vn
de & in litera dicitur, homo infirmus poffet aliquid motu moue
ri, non tamen perfecte poffet moueri motu hominis fani: totum
enim cum ftetidem quod perfectum, perfecte & totaliter ide funt.
Ita natura integra & corrupta non differunt in hoc, quod illa po
telt omnes fuos actus facere bonos, ita nullos: fed quod illa om
nes ita non omnes bonum ergo moraliter in omnibus actibus
eft propria natura integre, non in aliquo actu.

Ad fecundu fundamentum, quod tunc fit, dicitur qd etiam in

A fidelis poffet in aliquo actu habere Deum ut finem naturae, & ul
timum finem propter feipfum Deum fumum bonum. Poffet
enim ut dictum est, cognofcere ex philofophia Deum esse fum
mum bonum uniuersi extra illud, & finem ultimum omnium, &
operari iustum aliquid, & eligere uitationem malorum, puta, ho
micidii, adulterii, ne
faciat iniuftu; quod
quia malum est, dif
fonat fumum bono:
& fimiliter in facie
dis bonis, quia con
fonat fummo bono.
In hoc tamen re fci
to, quod Deum esse
ultimum finem ali
cuius actus humani,
poffet contingere
dupliciter. primo qd
fit finis explicite in
tentus ab operante
homine: & hoc mo
do dictum est, quod
poffibile est homi
nem infidelem habe
re Deum ut ultimum
finem, & perfeuera
re fine gratia. Secun
do, qd fit finis non ex
plicito intentus, fed
implicite ab operan
te homine, & ut dire
cte ab explicite in
tendente illum ulti
mum finem. uerbi
gratia. Si aliquis in
fidelis, uel in mortali
peccato exiftens, ni
hil cogitans de Deo
honore parentem,
reddat depositum,
& huiusmodi faciat
quando oportet, ubi
oportet, ficut opor
tet, & propter hunc
finem i. quia debitu
est qd fic fiat, tunc ex

nature indiget homo in ftatu na
turae integre quantum ad unum
id est, ad operandum, & uolen
dum bonum fupernaturale: fed
in ftatu natura corruptae quan
tum ad duo, fcilicet ut fanetur, &
ulterius ut bonum fupernatura
lis uirtutis operetur, quod est me
ritorium. Vterius autem in utro
que ftatu indiget homo auxilio
diuino, ut ab ipfo moueatur ad
bene agendum.
A D PRIMVM ergo dicen
dum, quod homo est dominus
fuorum actuum, & uolendi, &
non uolendi, propter delibera
tionem rationis, quae poffet fcl
cti ad unam partem, uel ad aliam:
fed quod deliberet, uel non deli
beret, & fi huiusmodi etiam fit
dominus, oportet quod hoc fit
per deliberationem praecedentem.
& cum hoc non procedat
in infinitum, oportet quod fi
naliter deueniatur ad hoc, quod
liberum arbitriu hominis moue
atur ab aliquo exteriori prin
cipio. quod est fupra mentem
humanam, fcilicet a Deo, ut e
tiam Philofophus * probat in
capitulo de bona fortuna, unde
mens hominis etiam fani non

hoc ipfo quod nulla mala circumftantia iungitur, nullus finis ma
lus apponitur, ad esse debitum, feu uirtuofum.

Affirmatur quidem finis, fed non affirmatur ultimus simpliciter,
fed inter occurrentes, aut cognitos sibi relinquatur ordo il
lius finis proximi ad finem ultimum in foluatur ac per hoc facies
explicite propter finem proximum, facit implicite propter finem
ultimum illius finis proximi, quicunque ille fit. & rurfus facies
explicite propter huiusmodi finem proximum, agit ut dirigens
feipsum refpectu illius finis proximi, & ut directus a datore ro
nis agit refpectu finis ultimi. Et hoc fecundo modo aliquando
fufficit habere Deum pro ultimo fine actus humani ad hoc, ut a
ctus non fit malus, ex defectu circumftantiae ultimi finis naturalis.
Praeceptum naque naturae de habendo Deum pro ultimo fine ex
plicito, cum fit affirmatiuum, non obligat ad femper: & cum fit
de eo quod post multum ftudium adimplendum est, postquam
fcilicet homo explicite didicit esse unum Deum &c. conitit qd no
obligat pro omni tempore, quo homo operatur humana opera,
ac per hoc fufficit quandoque implicite habere Deum pro ulti
mo fine naturali. De Deo autem, ut finis est fupernaturalis, non
est ad praefens fermo. Et quia quilibet fecundum certas circumftan
tias faciens actum moraliter bonum, poffet actus multos ex puris
naturalibus fic facere, confequens est, ut homo in ftatu corrupte
naturae adiuncto etiam ftatu peccati mortalis, poffet facere ali
quem actum moraliter bonum fecundum omnes circumftantias,
ita quod in nullo deficiat, quod ad illum actum fingularem.

Ad tertium fundamentum dicitur, quod quia tentationes non
folum contra moralia funt, & in quantum funt a demone exeunt
limites naturalium impedimentorum etiam refpectu moralium,
quia inuidia diaboli, refpectu celfitudinis fupernaturalis, mors in
troiuit in orbem terrarum: ideo non fpeclat ad propofitum ob
ieclio de tentatione ut est a demone. Propter quod in litera et
de natura integra dicitur, quod quantum ad fufficientiam opera
tione uirtutis, poterat homo per fua naturalia operari bonum.
Dixit nanque hoc, ut praeferuaret doctri nam fuam ab huiusmo
di extra naturam impedimentis. ita quod dicimus, quod quan
tum est ex fufficientia uirtutum animae, ac per hoc relatarum ad
naturalia impedimenta (fic enim oportet referre proportiona
liter fingula fingulis) homo natura integre omnes fuos actus,
naturae

lib. 7. Mora.
eudemioris
cap. 18.

natura uero corrupta non omnes, sed aliquos potest bonos moraliter facere. Vtrum autem ex his, que naturale ordine exeunt, aliter sit, non est presentis intentionis, ubi necessitatem gratia ex insufficientia nostra naturali quarimus.

In responsione ad primum uidentur esse, quomodo uoluntas eget diuina motione ad primum actum, nisi superius in q. 9. ar. 4. discussu fuisset.

In responsione ad tertium nota, quod magis corrupta dicitur pars appetitiua: quia uoluntas, ut superius dictum est, prius quam intellectus infectionem suscepit, intellectus tamen immensus non est, sed uulnus ignorantia suscepit, quo impeditur homo, ne sit totaliter prudens per sua naturalia.

Ad secundum dicendum, quod peccare nihil aliud est quam deficere a bono, quod conuenit alicui secundum suam naturam. Vnaqueque autem res creata, si cut & in se non habet nisi ab alio, & in se considerata nihil est, ita indiget conseruari in bono sue naturae conuenienti ab alio, potest enim per seipsam deficere a bono, si cut & per seipsam potest deficere in non esse, nisi diuinitus conseruetur.

Ad tertium dicendum, quod etiam uerum non potest homo cognoscere sine auxilio diuino, sicut supra dictum est: & tamen magis est natura humana corrupta per peccatum, quantum ad appetitum boni, quam quantum ad cognitionem ueri.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo possit diligere Deum super omnia ex solis naturalibus sine gratia.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod homo non possit diligere Deum super omnia ex solis naturalibus sine gratia. Diligere enim Deum super omnia, est proprius & principalis charitatis actus; sed charitem homo non potest habere per se ipsum, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, ut dicitur Romanus 5. ergo homo ex solis naturalibus non potest Deum diligere super omnia. Praeterea, nulla natura potest supra

auerte caute, quod non est idem habere Deum pro alio cuius actus, & diligere Deum super omnia: quia ad hoc implicite ferri in Deum, ad hoc requiritur explicite ferri in Deum. Secundo, quod diligere Deum super omnia potest contingere, uno modo simpliciter: alio modo secundum sententiam.

seipsam: sed diligere aliquid plus quam se, est tendere in aliquid tu pra seipsum. ergo nulla natura creata potest Deum diligere supra seipsam sine auxilio gratiae.

3. Praeterea, Deo, cum sit summum bonum, debetur summus amor, qui est ut super omnia diligatur: sed ad summum amorem Deo impendendum, qui ei a nobis debetur, homo non sufficit sine gratia, alioquin frustra adderet gratia, ergo homo non potest sine gratia ex solis naturalibus diligere Deum super omnia.

SED CONTRA. Primus homo in solis naturalibus constitutus fuit, ut a quibusdam ponitur, in quo statu manifestum est, quod aliquid Deum dilexit: sed non dilexit Deum aequaliter sibi, uel minus se, quia secundum hoc peccasset, ergo dilexit Deum supra se. ergo homo ex solis naturalibus Deum potest diligere plus quam se, & super omnia.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est * in 1. in quo etiam circa naturalem dilectionem angelorum diuersae opinioniones sunt positae; homo in statu naturae integrae poterat operari uirtute suae naturae bonum, quod est sibi connaturale absque superadditione gratuiti doni, licet non absque auxilio Dei mouentis. Diligere autem Deum super omnia, est quiddam connaturale homini, & etiam cuiuslibet creaturae non solum rationali, sed irrationali, & etiam inanimatae secundum modum amoris, qui unicuique creaturae competere potest. Cuius ratio est, quia unicuique naturale est, quod appetat & amet aliquid, secundum quod aptum natum est esse. Sic igitur agit

potentem reddit hominem quodcumque malum culpae contra naturam testatur in habentibus charitatem, qui diligunt Deum super omnia, & ut finem naturae, & ut finem naturae, & ut finem naturae beatitudinis, quia gratia naturam: & tamen habent multa mala culpe, & in uoluntate di, puta, dicendo mendacium officiosum, comedendo in iustum.

His praemissis, ad dubium motum dicitur, quod licet homo natura corrupta, quantum est ex insufficientia sua, possit naturalibus diligere Deum super omnia referentibus in seipsum, tunc sunt in sua potestate, ut ratio probat, non tamen potest Deum super omnia sua simpliciter: quia non potest esse ac per hoc non potest non ponere impedimentum, quod Deum super omnia, sicut potest in statu naturae integre, quod preferuare se ab omni peccato: & consequenter quod non est exire in actum diligendi Deum super omnia simpliciter, nihil sibi est irreferibile ad Deum.

Ad confirmationem rem dicitur, quod non est eadem ratio, quod de alijs moralibus, tum quia ille actus est supereminentius naturalium moralium, ut patet, quia respectu ultimi finis

ar. 1. huius q.

1. q. 60. ar. 9. Et 2. di. 3. q. 4. Et 3. di. 29. ar. 1. Et per q. 2. ar. 2. ad 1. 6. & q. 4. ar. 1. ad 9. Et q. 1. ar. 8.

quidam particularis est iste sub morali bono, sicut & quilibet actus. De rationem autem, quia medius terminus in litera est, quia diligere Deum super omnia, est opus connaturale homini. Si enim haec ratio ualeret, sequeretur, quod nullum opus connaturale homini possit homo in statu isto ex naturalibus perficere, cuius oppositum dictum est. Et si dicatur, quod in litera adiungitur aliquid aliud huic medio, dum subiungitur, quod ab hoc homo deficit secundum appetitum uoluntatis naturalis, quapropter corruptionem naturae sequitur bonum priuatum, nisi sanetur per gratiam, ita quod uis medii consistit in hoc, quod est esse opus connaturale homini, a quo deficit natura corrupta: si sic inquam dicatur, committitur petitio principii, ad probandum quod in statu naturae corruptae homo non potest diligere Deum super omnia. nam in praemissis oportet assumere, quod diligere Deum est connaturale, a quo deficit corrupta natura, quod est probandum. Ad euidenciam huius dubii praenotanda sunt duo. primo, quod diligere Deum super omnia, hic sumitur pro actu secundo qui est amare terminato ad Deum non implicite, sed explicite, ex ratione ipsius monstrante uoluntati. Et propterea ad

ac per hoc primi principij reliquorum: reliqui autem actus sub
 isto sunt. Maioris autem virtutis est posse in actum summum, &
 in actus inferiores: unde & virtus vltimum potentia dicitur
 primo Celi: tum quia actus iste viuiter fratem actuum humanoru
 bonam exigit vt materiam, non autem alij. Non enim quicumque

malum aliquid facit, impedimentum
 prestat sibi, vt non
 possit quando oportet, reddere mutuū
 sed quicumque malum aliquid facit,
 ipso facto reddit actum illum, & seipsum
 illo infectum, vt sic, irreferibilis in
 Deum vt finem: ac per hoc non potest
 omnia a se dilecta referre in Deum vt
 finem: vt quod faciebat homo in natura
 integra, vt in natura dicitur. Et sic
 patet veritas conclusionis quantum ad
 veritatem partem, scilicet qd integra natura
 hoc poterat, & qd corrupta non potest,
 nisi adiutorio gratie sanantis in
 presenti vita inchoate per charitatem
 via, qua nihil contra Dei dilectionem
 admittimus, & super omnia nostra
 simpliciter, sed referibilis, ipsum diligimus:
 consummate autem in patria, in qua
 omnia simpliciter i Deū diriguntur, quia ipse
 erit omnia in oibus.

Ad dubitationem motam contra rationem literę dicitur, quod mediū esse opus conaturale, sed naturale potest sumi dupliciter. Vno modo, pro eo quod fuit ex natura. Et sic sumendo naturale sicut fuerat ad inferendam primam partem conclusionis, scilicet qd natura integra potest: & sic accipit obiectio naturale. Sed quia tunc minor esset fallā, quia diligere Deum super omnia appetitū rationali, vt expositum est, nō est nobis sic naturale, vt fuit ex natura, vt patet: ideo alio modo sumitur naturale pro eo quod est secundum naturam. Et sic diligere Deum super omnia, est naturale, & sic sumitur hic, & inferunt primam partem conclusionis cum veritate virtusque pręmissę. Secunda autem conclusio pars, scilicet quod natura corrupta hoc non potest, non probatur in litera ex illo medio, vt patet intuenti literam, vbi post probatam conclusionem directę responsionem quęsito, quod in natura integra homo hoc poterat bonum proprium, quod deficit natura corrupta ab actu illo. vnde medium ad secundam partem conclusionis, seu ad secundam conclusionem, est pronitas voluntatis ad priuatum bonum. hæc enim perditū vigore in nobis adeo viget, vt oporteat in malum aliquod cadere, vt ex dictis patet.

In eodem tertio articulo discutiendum esset, an diligere Deum super omnia, sit naturale homini, nisi in prima parte discussum fuisset. Veruntamen si queratur, cuius virtutis moralis sit actus diligere Deum super omnia, dicendum est, cum ille actus sit ad alterum, cui non potest reddi æquiualens, quod ad iustitiam spectat, cuius pars est pietas, quę parentibus, quibus etiam non

est reddere æquiualens, debet reddi: & religio, quę cultum Deo exhibet &c.

Super quęstio. centesimanona, articulum quartum.
 In articulo quarto eiusdem 109. q. dubium circa titulum occurrit, an sit quęstio de omnibus præceptis omnis legis. Quod enim sit sermo de omnibus apparet, tum ex eo quod indistincte quęstio proponitur: tum ex eo quod si de præceptis veteris legis tantum, esset sermo, iam determinatus esset in præcedentibus. Quod uerò nō, apparet ex eo, quod præcepta nouę legis nō nominantur, nec examinantur in toto discursu articuli: tum ex eo quod impossibile notorie constat esse, quod præcepta fidei possint sine lumine fidei seruari.

Ad hoc dicitur, quod certum hic est quod articulus iste intelligitur de omnibus præceptis diuine legis, siue nouę siue ueteris. Quod enim sit sermo de lege diuina, in corp. ar. ex corpore articuli patet ubi affert ratione, quod nihil aliud dicitur esse peccatum, quam diuinorum mandatorum transgressio. Quod uerò de omnibus præceptis sit sermo, ibidem patet, quoniam bis replicatur ly, omnia mandata.

In corpore articulo eiusdem, dubium occurrit, ubi author dicit, quod homo in statu nature integre potest omnia diuina mandata implere quantum ad substantiam operum. Hoc enim intellectum de præceptis diuinis vniuersaliter, fallum esse constat, nam nec credere supernaturalia fidei, nec adimplere actiones sacramentales in quocunque statu potest homo per sua sola naturalia, etiam quantum ad substantiam operum, quoniam opus est ad credendum diuina reuelatione: saltem monstrante, & ad actiones sacramentales potestate supernaturali, alioquin inuili fit.

Ad hoc dicitur dupliciter, primo quod mandata diuina sunt duplicia, quedam habentia uim mandati quantum ad utrumque seorsum, scilicet quantum ad substantiam operum, & quantum ad modum supernaturalem. Quedam autem non habentia uim mandati sine modo supernaturali. In primo genere sunt omnia præcepta, quę impleta ex naturalibus satisfaciunt præcepto alicui: in secundo autem sunt, quę si ex puris naturalibus fiant, nulli præcepto satisfiunt. Et quoniam articulus iste comparat naturam gratie necessaria ad operandum, & præcepta quę non habent uim præcepti nisi cum modo supernaturali, ad ordinem gratie spectant, ideo o sub nomine præceptorum diuine legis quantum ad substantiam operum obseruabilem, non ueniunt nisi præcepta, in quibus habet locum distinctio præcepti utroque modo obseruabilis. Et secundum hoc præcepta fidei & spei, quia non sunt præcepta nisi in quantum ex fide & spe fiunt, non cadunt sub hac distributione, & propterea author solius præcepti dilectionis inter spectantia ad theologales uirtutes

ARTICVLVS IIII.

Utrum homo sine gratia per sua naturalia legis præcepta implere possit.

AD QUARTVM sic proceditur. Videtur, quod homo sine gratia per sua naturalia possit præcepta legis implere. Dicit enim Apostolus ad Rom. 2. Quod gentes quę legem non habent, naturaliter ea quę legis sunt, faciunt: sed illud quod naturaliter homo facit per seipsum, potest facere

etiam in quocunque statu potest homo per sua sola naturalia, etiam quantum ad substantiam operum, quoniam opus est ad credendum diuina reuelatione: saltem monstrante, & ad actiones sacramentales potestate supernaturali, alioquin inuili fit.

Ad hoc dicitur dupliciter, primo quod mandata diuina sunt duplicia, quedam habentia uim mandati quantum ad utrumque seorsum, scilicet quantum ad substantiam operum, & quantum ad modum supernaturalem. Quedam autem non habentia uim mandati sine modo supernaturali. In primo genere sunt omnia præcepta, quę impleta ex naturalibus satisfaciunt præcepto alicui: in secundo autem sunt, quę si ex puris naturalibus fiant, nulli præcepto satisfiunt. Et quoniam articulus iste comparat naturam gratie necessaria ad operandum, & præcepta quę non habent uim præcepti nisi cum modo supernaturali, ad ordinem gratie spectant, ideo o sub nomine præceptorum diuine legis quantum ad substantiam operum obseruabilem, non ueniunt nisi præcepta, in quibus habet locum distinctio præcepti utroque modo obseruabilis. Et secundum hoc præcepta fidei & spei, quia non sunt præcepta nisi in quantum ex fide & spe fiunt, non cadunt sub hac distributione, & propterea author solius præcepti dilectionis inter spectantia ad theologales uirtutes

lectionem Dei, promptitudinem quandam, & delectationem, sicut habitus quilibet uirtutis addit tu pra actum bonum, qui sit ex sola naturali ratione hominis, uirtutis habitum non habentis.

AD SECUNDVM Dicendum, quod cum dicitur, quod nulla natura potest supra seipsa, non est intelligendum, quod non possit ferri in ali quod obiectum, quod est supra se. Manifestum est enim, quod in intellectu noster naturali cognitione potest aliqua cognoscere, quę sūt supra seipsum, ut patet in naturali cognitione Dei. sed illud intelligendum est, quod natura non potest in actum excedere proportionem suę uirtutis. talis autem actus nō est diligere Deū super omnia; hoc enim est naturale culibet naturę creatę, ut dictum est.

AD TERTIVM Dicendum, quod amor dicitur summus non solū quantum ad gradum dilectionis, sed etiam quantum ad rationem diligendi, & dilectionis modum: & secundum hoc summus gradus dilectionis est, quo charitas diligit Deum ut beatificantem, sicut dictum est.

AD QUARTVM sic proceditur. Videtur, quod homo sine gratia per sua naturalia possit præcepta legis implere. Dicit enim Apostolus ad Rom. 2. Quod gentes quę legem non habent, naturaliter ea quę legis sunt, faciunt: sed illud quod naturaliter homo facit per seipsum, potest facere

etiam in quocunque statu potest homo per sua sola naturalia, etiam quantum ad substantiam operum, quoniam opus est ad credendum diuina reuelatione: saltem monstrante, & ad actiones sacramentales potestate supernaturali, alioquin inuili fit.

mcm.

meminit in responsione ad tertium, ut in sinuaret quod de his disputabat, que solum gratiam non continebant. A doctrina di nam que disputatione ne dum puerili, remotissimum est, ut uertatur in dubium de preceptis solius gratia, si per naturalia expleri possunt. Et secundum hoc, licet titulus articuli fuerit de legis preceptis, indistincte, tamen per hoc de omnibus responsio, cum tali distinctione, scilicet quo ad substantiam operum, uel modum supernaturalium, insinuauit, quod illa, que non nisi supernaturaliter seruari possunt, discussionem non egent. Sed huic responsioni obuiat primo, quod author non distinguit obseruationem mandatorum, quantum ad substantiam, contra obseruationem eorundem supernaturaliter, sed ex charitate. Dicit tamen potest, quod gen^o a specie nominauit super naturale a charitate: quia in proposito equiualent.

Ad Dam. no precula a fin. 10. 7.

Ar. prece.

c. 88. non procul a prin. to mo 6.

D. 1048.

c. 3. circa pri. 10. 7.

absque gratia: ergo homo potest legis precepta facere absque gratia.

¶ 2 Præterea. Hieronymus dicit in expositione catholice fidei * illos esse maledicendos, qui Deum precepisse homini aliquid impossibile dicunt: sed impossibile est homini quod per seipsum implere non potest. ergo homo potest implere omnia precepta legis per seipsum.

¶ 3 Præterea. Inter omnia precepta legis maximum est illud: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ut patet Matth. 22. sed hoc mandatum potest homo implere ex solis naturalibus, diligendo Deum super omnia, ut supra dictum est. * ergo omnia mandata legis potest homo implere sine gratia.

SED CONTRA est, quod Aug. * H dicit in lib. de hæresibus hoc pertinere ad hæresim Pelagianorum, ut credant sine gratia hominem posse facere omnia diuina mandata.

RESPON. Dicendum, quod implere mandata legis contingit dupliciter. Vno modo quantum ad substantiam operum, prout scilicet homo operatur iusta, & fortia, & alia uirtutis opera & hoc modo homo in statu nature integre potuit omnia mandata legis implere, alioquin homo non potuisset in statu illo non peccare, cum nihil aliud sit peccare, re, quam transgredi diuina mandata: sed in statu nature corrupte non potest homo implere omnia mandata diuina sine gratia saluante. Alio modo, possunt impleri mandata legis non solum quantum ad substantiam operis, sed etiam quantum ad modum agendi, ut scilicet ex charitate fiant: & sic neque in statu nature integre, neque in statu nature corrupte potest homo implere absque gratia legis mandata. Vnde August. in lib. de correptione & gratia, * cum dixisset quod sine gratia nullum prorsus bonum homines faciunt, subdit. Non solum ut monstrante ipsa quid faci-

fidem esse ueram, ut Ecclesia tenet: constat enim quod la supernaturali gratia adiutus crederet. Possit sperare se fore beatum in celo, quamuis iniquus sit sicut & fides. Sed ad propositum satis est de substantiam operum, quam in hæreticis, quantum ad

dum sit, sciant, uerum etiam ut præstante ipsa, faciant cum dilectione quod sciunt. indigent insuper in utroque statu auxilio Dei mouentis ad mandata implenda, ut dictum est. *

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut August. dicit in lib. de spiritu & litera. * Non moueat quod naturaliter dixit, eos quæ leges sunt facere: hoc enim agit Spiritus gratia, ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus, istaureret in nobis.

AD SECUNDUM dicendum, quod illud quod possumus cum auxilio diuino, non est nobis omnino impossibile, secundum illud Philosophi in 3. Ethico. * Quæ per amicos possumus, aliquo modo nos possumus. Vnde Hieron. * Ibidem constituitur sic nostrum liberum esse arbitrium, ut dicamus nos semper indigere Dei auxilio.

AD TERTIUM dicendum, quod præceptum de dilectione Dei non potest homo implere ex puris naturalibus secundum quod ex charitate impletur, ut ex supradictis patet. *

ARTICVLVS V.

Vtrum homo possit mereri uitam æternam sine gratia.

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur, quod homo possit mereri uitam æternam sine gratia. Dicit enim Dominus Matth. 19. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata: ex quo uidetur, quod ingredi in uitam æternam, sit constitutum in hominis uoluntate: sed id quod in nostra uoluntate constitutum est, per nos ipsos possumus. ergo uidetur quod homo per seipsum possit uitam æternam mereri.

¶ 2 Præter. Vita æterna est merces, uel præmiū, quæ hominibus redditur a Deo, secundum illud Matth. 5. Merces uestra multa est in celis: sed merces, uel præmiū redditur a Deo homini secundum opera

Super Questionem centesimam nonam Articulum quintum

IN articulo quinto quæcunque dicenda essent, in questione ultima, in articulo primo, De merito, & de premio, De necessitate gratia respectu meriti ad premium. Incognito namque merito, non plene quæritur

et
se
nu
te
ne
co
est
re
6.
gl
ato
6.
fin
tem
Et
res
qui
du
pre
tet
du
sed
tig
tam
rad
&
ne
lun
Au
ho
ne
Ro
est
per
etia
data
eort
A
cedi
na
sine
rior
ho
auxi
null
¶ Su
10.
sum
IN ar
cul
re Deum
na, nam
excedit
litera
rum di
secund
rum di
gestima
thone
lo ul
Alteru
clation
contra
Intra a
tra cor
dem-q
teff a

eius, secundum illud Psalm. 61. Tu reddes unicuique secundum opera eius. Cum igitur homo sit dominus suorum operum, uidetur quod in eius potestate constitutum sit ad uitam aeternam peruenire.

¶ 3 Præ. Vita aeterna est ultimus finis uitæ humanæ, sed quilibet res naturalis per sua naturalia potest consequi finem suum, ergo multo magis homo, qui est altioris naturæ, per sua naturalia potest peruenire ad uitam aeternam absque aliqua gratia.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Rom. 6. Gratia Dei, uita aeterna; quod ideo dicitur, sicut gloria ibidem dicit, ut intelligeremus Deum ad uitam aeternam pro sua miseratione nos perducere.

RESPON. Dicendum, quod actus perducens ad finem, oportet esse fini proportionatus. Nullus autem actus excedit proportionem principii actiui. Et ideo uidemus in rebus naturalibus, quod nulla res potest perficere effectum per suam operationem, qui excedat uirtutem actiuam; sed solum potest pro ducere per operationem suam effectum suæ uirtuti proportionatum. Vita autem aeterna est finis excedens proportionem naturæ humanæ, ut ex supradictis patet. Et ideo homo per sua naturalia non potest pro ducere opera meritoria proportionata uitæ æternæ, sed ad hoc exigitur altior uirtus, quæ est uirtus gratiæ. Et ideo sine gratia homo non potest mereri uitam aeternam; potest tamen facere opera perducenda ad bonum aliquod homini connaturale, sicut laborare in agro, bibere, manducare, & habere amicum & alia huiusmodi, ut Aug. dicit in tertia responsio ne contra Pelagianos.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod homo sua uoluntate facit opera meritoria uitæ æternæ; sed sicut Aug. in eo. lib. dicit, ad hoc exigitur quod uoluntas hominis preparetur a Deo per gratiam.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut Gloss. dicit Rom. 6. super illud: Gratia Dei, uita aeterna, certum est uitam aeternam bonis operibus reddi; sed ipsa opera, quibus redditur, ad Dei gratiam pertinent, cum etiam supra dictum sit, quod ad implendum mandata legis secundum debitum modum, per quem eorum impletio est meritoria, requiritur gratia.

AD TERTIUM dicendum, quod obiectio illa procedit de fine huius connaturali. Natura autem humanæ hoc ipso quod nobilior est, potest ad altiores finem perducere, saltem auxilio gratiæ, ad quem inferiores naturæ nullo modo pertingere possunt, sicut huius est melius dispositus ad sanitatem, qui aliquibus auxiliis medicinæ potest sanitatem consequi, quam ille qui nullo modo, ut Philosophus introducit in 2. de celo.

ARTICULVS VI.

Utrum homo possit seipsum ad gratiam preparare per seipsum, absque exteriori auxilio gratiæ.

AD SEXIUM sic proceditur. Videtur, quod homo possit seipsum ad gratiam preparare per seipsum absque exteriori auxilio gratiæ. Nihil enim imponitur homini quod sit ei impossibile, ut supra dictum est; sed Zacharias primo dicitur, Couertimini ad me, & ego conuertar ad uos; nihil autem est aliud se ad gratiam preparare, quam ad Deum conuerti, ergo uidetur quod

A homo per seipsum possit se ad gratiam preparare absque auxilio gratiæ.

¶ 2 Præ. Homo se ad gratiam preparat faciendo quod in se est: quia si homo facit quod in se est, Deus ei non denegat gratiam. dicitur enim Matthæ. 7. quod Deus dat spiritum bonum petentibus se: sed illud in nobis esse dicitur, quod est in nostra potestate, ergo uidetur quod in nostra potestate sit constitutum, ut nos ad gratiam preparemus.

¶ 3 Præ. Si homo indiget gratia ad hoc, quod preparat se ad gratiam, pari ratione indigebit gratia ad hoc, quod preparat se ad illam gratiam, & sic procederet ad infinitum: quod est inconueniens, ergo uidetur standum in primo, ut scilicet homo sine gratia possit se ad gratiam preparare.

¶ 4 Præ. Propter. 16. dicitur, quod hominis est preparare animum: sed illud dicitur esse hominis, quod per seipsum potest, ergo uidetur quod homo per seipsum se possit ad gratiam preparare.

SED CONTRA est, quod dicitur Io. 6. Nemo potest uenire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum: si autem homo seipsum preparare posset, non oporteret quod ab alio traheretur, ergo homo non potest se ad gratiam preparare absque auxilio gratiæ.

RESPON. Dicendum, quod duplex est preparatio uoluntatis humanæ ad bonum. Vna quidem qua preparatur ad bene operandum, & ad Deum fruendum; & talis preparatio uoluntatis non potest fieri sine habituali gratiæ dono, quod sit principium operis meritorij, ut dictum est. Alio modo potest intelligi preparatio uoluntatis humanæ ad consequendum ipsum gratiæ habitualis donum.

Ad hoc autem quod preparat se homo ad susceptionem huius doni, non oportet presupponere aliquid aliud donum habituale in anima, quia sic procederet in infinitum: sed oportet presupponi aliquid auxiliū grauitatum Dei interius animam mouentis, siue inspirantis bonū propositū. His enim duobus modis indigemus auxilio diuino, ut supra dictum est. Quod autem ad hoc indigamus auxilio Dei mouentis, manifestum est. Necessesse est enim cum omne agens agat propter finem, quod omnis causa conuertat suos effectus ad suum finem; & ideo cum secundum ordinem agentium, siue mouentium

Dei adiutorio per sua naturalia operari opus moraliter bonum, ergo potest preparare se ad gratiam. Antecedens patet ex dictis. Consequentia probatur, quia bonum morale habet immediatum ordinem ad bonum gratiæ, ac per hoc est preparatorium ad gratiam. Et augetur hoc dubium, quia auctor sententiarum, distinctione 28. articulo 4. idem sentit, dum expresse uult, quod homo faciendo quod in se est, preparat se ad gratiam, ut patet ibi.

Contra rationem uero, quia proposito, solius primi agentis est preparare ad ultimum finem, est falsa: quoniam licet perducere ad ultimum finem sit ipsius solius, disponere tamen ad illum potest esse inferioris agentis: quod probatur ex hoc, quod in generatione hominis, licet solus Deus producat animam, non tamen uirtute propria disponit materiam ad animam. Et sic est in proposito, quod licet solus Deus det gratiam, homo tamen disponere se potest ad gratiam uirtute propria.

Ad horum euidenciam scito, quod ratio literæ ex parte notis quodammodo procedit. Nam quod secundum ordinem finium fit ordo agentium, clarum est ex eo, quod omne agens agit propter finem aliquem sibi proprium: & constat, quod in finem proprium alicuius agentis tendere nihil potest, nisi propter ipsum agens: sicut nec alia propria alicui conuenire possunt alteri, nisi propter illud, cui primo conueniunt. Id enim primo alicui conuenit, quod sibi non per aliud, & aliis quibusque propter ipsum conuenit: quod fit ut tendere in finem ultimum ita sit proprium primi agentis sibi, quod non per

Prima Secunda S. Thomæ. II aliud

Super questionis 10, articulo sexto. In articulo sexto eundem tenentur quæstiones quædam, quæ sunt dubium occurrunt ex Durandio in secundo Sententiarum distinctione uiginti prima articulo ultimo duplex. Alterum contra conclusionem: alterum contra rationem in littera allatam. Contra conclusionem quidem, quia homo potest absque speciali

art. preced.

art. 23

aliud, ceteris vero propter ipsum conueniat in quocunque ordine, siue tendant ut agentia, siue ut patientia. Vnde & in littera manifestatur hoc de victoria, in quam tendit miles, non nisi motus a duce: propter quod multo magis disponens ipsum patiens ad finem ultimum, oportet moueri a primo agente. Sed quod

fit ordo finium, necesse est quod ad ultimum finem conuertatur homo per motionem primi mouentis, ad finem autem proximum per motionem alicuius inferiorum mouentium: sicut animus militis conuertitur ad querendum uictoriam ex motione ducis exercitus, ad sequendum autem uexillum alicuius aciei ex motione Tribuni. Sic igitur cum Deus sit primum mouens simpliciter, ex eius motione est, quod omnia in ipsum conuertantur secundum communem intentionem boni, per quam unumquodque intendit ad finem suum, secundum suum modum. Vnde Dion. in lib. de di. nom. dicit, * quod Deus conuertit oia ad seipsum: sed homines iustus conuertit ad seipsum sicut ad specialem finem quem intendunt, & cui cupiunt adherere sicut bono proprio, secundum illud Psal. 72. Mihi adherere Deo bonum est: & ideo quod

homo conuertatur ad Deum, hoc non potest esse nisi Deo ipsum conuertente. hoc autem est preparare se ad gratiam, quasi ad Deum conuertit, sicut ille qui habet oculum auersum a lumine Solis, per hoc se parat ad recipiendum lumen Solis, quod oculos suos conuertit uersus Solem. Vnde patet, quod homo non potest se preparare ad lumen gratiae suscipiendum, nisi per auxilium gratuitum Dei interioris mouentis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod conuersio hominis ad Deum fit quidem per liberum arbitrium, & secundum hoc homini praecipitur, quod se ad Deum conuertat: sed liberum arbitrium ad Deum conuertit non potest, nisi Deo ipsum ad se conuertente, secundum illud Ierem. 31. Conuerte me, & conuertar: quia tu dominus Deus meus. Et Threnorum ulti. Conuer-

quod in se est, ita ut per hoc sit sufficienter preparatus ad gratiam (sic enim in proposito sumitur facere, quod aliquid gratiae est, ideo sine Deo ut specialiter praecipitur, quod est dicere sine speciali adiutorio Dei, non potest homo facere quod in se est, & non potest preparare gratiam, quicquid in secundo sententiarum manifestum fuerit.

IN articulo septimo eiusdem questionis aduerte in nomine articulo. Haec tenus siquidem de necessitate de necessitate eiusdem respectu mali, & de merito in articulo de necessitate eiusdem in hominem tam constituto, & etatur, ut nulla necessitas praetermissa uideatur.

IN corpore articuli eiusdem, & responsione ad tertium

quod opus gratiae, scilicet conuersio ad Deum, non est meritoria, utpote gratia inferiori, ut sic consummatur opus inuenitur medium inter opus meritum, & morale.

Nec obstat his quod communiter dicitur, quod homo te nos dñe ad te, & conuertemur. AD SECUNDVM dicendum, quod nihil homo potest facere, nisi a Deo moueatur, secundum illud Ios. Sine me nihil potestis facere; & ideo cum deus homo facere quod in se est, hoc est in potestate hominis, secundum quod est motus a Deo.

AD TERTIVM dicendum, quod illa obiectio procedit de gratia habituali, ad quam requiritur aliqua preparatio, quia omnis forma requiritur susceptibile dispositio: sed hoc quod homo moueatur a Deo, non praexigit aliquam aliam motionem, cum Deus sit primum mouens, unde non oportet abire in infinitum.

AD III. dicendum, quod homo est parare animam, quia hoc facit per liberum arbitrium, sed tamen hoc non facit sine auxilio Dei mouentis, & ad se attrahentis, ut dictum est.

ARTICVLVS VII.

Utrum homo possit resurgere a peccato sine auxilio gratiae.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur, quod possit resurgere a peccato sine auxilio gratiae. Illud enim quod praexigitur ad gratiam, fit sine gratia: sed resurgere a peccato praexigitur ad illuminationem gratiae, dicitur enim ad Eph. 5. Exurge a mortuis, & illuminabit te Christus, ergo homo potest resurgere a peccato sine gratia.

2. Praet. Peccatum uirtuti opponitur, sicut morbus sanitati, ut supra dictum est: sed homo per uirtutem naturae potest resurgere de aegritudine ad sanitatem sine auxilio exterioris medicinae, per hoc, quod intus manet principium uitae, a quo procedit operatio naturalis, ergo ut quod homo simili ratione possit reparari per seipsum, re-

quod in se est, ita ut per hoc sit sufficienter preparatus ad gratiam (sic enim in proposito sumitur facere, quod aliquid gratiae est, ideo sine Deo ut specialiter praecipitur, quod est dicere sine speciali adiutorio Dei, non potest homo facere quod in se est, & non potest preparare gratiam, quicquid in secundo sententiarum manifestum fuerit.

Super questionis 109. articulum septimum.

IN articulo septimo eiusdem questionis aduerte in nomine articulo. Haec tenus siquidem de necessitate de necessitate eiusdem respectu mali, & de merito in articulo de necessitate eiusdem in hominem tam constituto, & etatur, ut nulla necessitas praetermissa uideatur.

IN corpore articuli eiusdem, & responsione ad tertium

pp. 4. p. 1. inter princ. & med. & s. s.

occurrit circa illud, scilicet quod ordo naturæ reparari non potest nisi Deo voluntatem hominis ad se trahente per gratiam.

Ex duplici siquidem capite hoc habet difficultatem. primo ex parte Dei, ex eo quod qualemunque potest Deus creare hominem, talem præcise potest reparare: sed hominem recte ordinatum sine gratia potest creare. ergo & post lapsum reparari sine gratia. Secundò ex parte hominis: quia ut dicitur in Prædicamentis, & ap probatur ab auctore in 2. sentent. distinct. 28. in expositione litteræ, prout ad meliores exercitationes deductus, proficiet. Et consistit difficultas in hoc quod actus & habitus prout non ita dimittuntur naturæ bonum, ut necessitetur ad mandandum in maius: sed potest voluntas mutari in oppositum bonum, & contra naturæ exercitatione non iustitiam stabilire in subiectione ad Deum, ut principium naturæ: & sic ordo naturæ reparari erit sine auxilio gratiæ, & homo ad bonum sibi conueniens per seipsum affertur, cuius oppositum in littera dicitur.

Ad primum horum dicitur, quod non est ad propositum præsentis articuli, ubi de necessitate gratiæ ad uires hominis quæstio est: cum autem queratur de remissione culpæ, an possit sine gratia fieri, examinabitur conclusio illius rationis, qua scopus uirtutis.

Ad secundum autem quod est directe contra propositum, dicitur quod ordine naturæ reparari sic, ut voluntas hominis Deo subijciatur, potest intelligi dupliciter. Vno modo de subiectione limitata, seu secundum quid, alio modo de subiectione simpliciter.

Et sic, ut penetret terminos, quod si fingamus homini non fuisse reuelatum aliqua spectans ad ordinem gratiæ, tunc esse subiectum Deo ut principio naturæ, & esse subiectum Deo simpliciter, coincident: modo autem ubi consistit esse ordine gratiæ reuelatum, hæc duo non coincidunt: sed esse subiectum Deo ut principio naturæ, est esse subiectum Deo secundum quid: esse autem subiectum Deo simpliciter, est subijci sibi ut principio, & sibi naturæ, gratiæ, & omnium quomodo libet. Unde dicitur, quod licet voluntas humana sicut potest sine gratia mu-

tari de intemperantia in esse temperatum: ita potest mutari de inobedientia Dei, ut principium est naturæ, ad subiectionem illius etiam ut principium est, & finis naturæ: sed hoc non est uoluntatem subiectam esse Deo simpliciter, sed secundum quid, ut scilicet est caput naturæ. non potest tamen mutari sine gratia ad obediendum Deo simpliciter, id est, sine determinatione aliqua: quia talis subiectione uoluntatis à speciali auxilio gratiæ est, ut in articulo præcedente dictum est, & terminatur ad donum habituale gratiæ gratum facientis: & hoc intèdit littera remittens se ad præcedentem articulum. Et si infertur, quod talis subiectione non spectat ad ordinem naturæ, sed gratiæ, respondeatur quod licet hæc subiectione excedat uires naturæ, & spectet ad gratiæ ordinem, ut in præcedenti articulo dictum est, ipsa tamè est necessario requisita ad hoc, quod uoluntas subijciatur Deo secundum naturæ ordinem. Et ratio est, quia post lapsum non datur medius status inter conuersionem ad Deum supernaturalem finem, & auersionem ab ipso, licet ante lapsum dari poterit medius status, quo in natura integra nec auersus, nec conuersus erat: homo ad Deum per supernaturalem finem. Fuit quippe tunc homo subiectus Deo simpliciter, non includendo, nec excludendo ordinem gratiæ: post lapsum autem oportet in conuersione ad Deum simpliciter includi ordinem gratiæ. Quod autem dicitur in responsione ad tertium, quod ad naturale bonum reparari non potest, de uigore rationis intelligendum est: ad illud enim semel lapsa natura, nunquam ex se reuertere potest. Et sic nec Aristotelis, nec auctoris dicta in secundo sententiarum presentibus magis digestis obuiant.

parari non potest, ut scilicet uoluntas hominis Deo subijciatur, nisi Deo voluntatem hominis ad se trahente, sicut dictum est. Similiter et reatus poenæ æternæ remitti non potest nisi a Deo, in quibus est offensa commissa, & qui est hominum iudex: & id requiritur auxiliū gratiæ ad hoc, quod homo a peccato resurgat & quantum ad habituale donum, & quantum ad interiorum Dei motionem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod illud indicitur homini, quod pertinet ad actum lib. arb. qui requiritur in hoc, quod homo a peccato resurgat. & ideo cum dicitur, Exurge, & illuminabit te Christus, non est intelligendum, quod tota exurrectio à peccato præcedat illuminationem gratiæ, sed quia cum homo per lib. arb. a Deo motus surgere conatur à peccato, recipit lumen gratiæ iustificatis.

AD SECUNDUM dicendum, quod naturalis ratio non est sufficiens principium huius sanitatis, quæ est in homine per gratiam iustificationem: sed huius principium est gratia, quæ tollitur per peccatum: & ideo non potest homo per seipsum reparari, sed in digne ut denuo ei lumen græ infundatur: sicut si corpori mortuo resuscitando denuo infunderetur aia.

AD TERTIUM dicendum, quod quia natura est integra per seipsam, potest reparari ad id quod est sibi conueniens & proportio naturæ: sed ad id quod superexcedit suam proportionem, reparari non potest sine exteriori auxilio. Sic igitur humana natura defluens per actum peccati, quia non manet integra, sed corrumpitur, ut supradictum est, non potest per seipsam reparari, neque etiam ad bonum sibi conueniens, & multominus ab bono supernaturale iustitiæ.

ARTICULVS VIII. Vtrum homo sine gratia possit non peccare.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quod homo sine gratia possit non peccare. Nullus enim peccat in eo quod uult non potest, ut Augustinus dicit

Super Questionis centesimo octaua Articulum octauum.

In articulo 8. eiusdem questionis dubium primo occurrit circa illud, Homo in statu naturæ integræ poterat uitare omnia peccata

Art. præced.

quest. 83.

Sup. q. 63. ar. 1. ad 3. Et 3. contra ca. 160. & uer. q. 22. ar. 5. ad 7. & q. 24. ar. 1. ad 10. & 22. & art. 12. per 10. & 1. cor. 12. & Heb. 10. 16. 3

committendum, a destructione consequentis inferetur destructio antecedens. Et cum non sit medium inter gratiam & peccatum morale in nobis diluiss, sciatur certitudinaliter hominem esse in gratia, contra illud. Nemo nouit uerū odio, uel amore dignus fu. Secundo arguit. Seco. in 28. dist. 2. sic. Existens in peccato mortali potest in hoc te-

cato veniali propter corruptionem inferioris appetitus sensuualitatis, cuius motus singulos quodam ratio reprimere potest, & ex hoc habent rationem peccati, & voluntarij, non autem omnes, quia dum vni resistere nititur, fortassis alius insurgit: & etiā quia ratio non semper potest esse peruigil ad huiusmodi motus vitandos, vt supra dictum est. Similiter etiā antequam hominis ratio, in qua est peccatum mortale, reparetur per gratiam iustificatam, potest singula peccata mortalia vitare, & secundū aliquod tempus: quia non est necesse, quod continuo peccet in actu, sed quod diu d maneat absque peccato mortali esse non potest. Vnde & Greg. * dicit super Eze. quod peccatum quod

A tandi omne peccatum mortale in altero consistit, scilicet, subiectione voluntatis ad Deum. talis namque subiectione secundum veritatem posita, non stat cum peccato mortali: remota, ponit hominem in peccato mortali, & est proprium principium vitandi peccati mortalis. Quāuis enim tale peccatum mortale, puta, imtemperantia, possit ex alio principio vitari vniuersaliter a men & absolute vitacionis peccati mortalis nulla est propria causa, nisi talis subiectione. Oportet si quidē efficari vniuersali causam, vniuersalē, vt propriam respondere, ut patet in philosophia. Nullus enim actus, habitus, siue dispositio non includens talem subiectionem, talis est natura, & sufficientia ex se, vt possit vitacionem peccati mortalis vniuersaliter, ut patet dicendo. Talis autem subiectione ex se, huiusmodi natura & sufficientia est: quia, in ultimo fine figure uoluntatis em submittendo illi omnia, ac per

ita vitanda se extendit: per huius enim adhesionem omnia regulanda esse constat, non per alias. Et quoniam in causis propriis tenet argumentum, si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, consequens est, quod quia affirmatio talis subiectionis ponit potentiam propinquam vitandi peccatum mortale, priuatio talis subiectionis priuabit potentia propinqua vitandi peccatum mortale. Et quia talis subiectione auferat per peccatum mortale, ut perleuerat usque ad remissionem eiusdem, sequitur quod homo in peccato mortali existens, nisi per gratia Dei reparetur, impotens est ad vitandum peccatum mortale. Nec propterea non libere peccat, qui singula potest vitare, sicut etiam non excusatur a uoluntario in commissione uenialium, licet non possit ueniale vitare eadem ratione, quia singula potest vitare. Et hęc ratio redditur in litera ad dictam conclusionem.

C ita vitanda se extendit: per huius enim adhesionem omnia regulanda esse constat, non per alias. Et quoniam in causis propriis tenet argumentum, si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, consequens est, quod quia affirmatio talis subiectionis ponit potentiam propinquam vitandi peccatum mortale, priuatio talis subiectionis priuabit potentia propinqua vitandi peccatum mortale. Et quia talis subiectione auferat per peccatum mortale, ut perleuerat usque ad remissionem eiusdem, sequitur quod homo in peccato mortali existens, nisi per gratia Dei reparetur, impotens est ad vitandum peccatum mortale. Nec propterea non libere peccat, qui singula potest vitare, sicut etiam non excusatur a uoluntario in commissione uenialium, licet non possit ueniale vitare eadem ratione, quia singula potest vitare. Et hęc ratio redditur in litera ad dictam conclusionem.

D Verum, quia in litera non solum ponitur dicta conclusio, scilicet quod homo in mortali non potest vitare mortale, sed adiuuatur per huius, diu, & simul probatur eorum, ideo ut causa etiam positiua proposita impotentia habeatur, adiungitur id quod conueniatur priuacionem antedictam, & est malus finis preconcepitus. Sci enim oportet, quod sicut in actibus uirtutum sunt duo fines, scilicet proprius illius uirtutis, & cōis omnium, puta, in actu temperantia bonum rationis, ut Deus, ita in peccatis mortalibus est ultra speciale malum, etiam commune malum, si inordinatus amor sui, ut patet ex antedictis, & August. Duas ciuitates duo faciunt amores, Hierusalem amor Dei usque ad contemptum sui, Babylonem amor sui usque ad contemptum Dei. hi enim mixto se excludunt, & sibi uicem infallibiliter succedunt. Quicumque enim est extra peccatum mortale, hoc in statu amat Deum usque ad contemptum sui; & quicumque est in peccato mortali, amat se usque ad contemptum Dei. Homo ergo existens in peccato mortali non solum est priuatus gratia & subiectione dicta, quæ idem est quod amor Dei usque ad contemptum sui, sed est indutus amore sui usque ad contemptum Dei. Non solum igitur cecidit a bono fine, sed habet malum finem communem, de quo saltem uerificatur litera de fine preconcepto. Et quia finis talis communis est omni peccato mortali, & ex fine superiori sumitur ratio & initium reliquorum, consequens est ut homo existens in peccato mortali, habeat postquam principium ex natura sua inclinans ad peccandum mortaliter, scilicet amorem sui usque ad contemptum Dei. Nisi enim hic amor perseveraret in eo habitualiter, seu uirtualiter secundum effectum, uel saltem ueritatem, iam esset in altero contradictorio, scilicet in amore Dei usque ad contemptum sui: non enim datur medium. Dico secundum affectum, propter eos qui sciunt se esse in peccato mortali, & non agunt penitentiam: & eos qui sciunt se esse in tali statu, puta, credendi Spiritum Sanctum non esse a Filio, non tamen credunt se esse in peccato mortali. Dico uel secundum ueritatem

E subiectione dicta, quæ idem est quod amor Dei usque ad contemptum sui, sed est indutus amore sui usque ad contemptum Dei. Non solum igitur cecidit a bono fine, sed habet malum finem communem, de quo saltem uerificatur litera de fine preconcepto. Et quia finis talis communis est omni peccato mortali, & ex fine superiori sumitur ratio & initium reliquorum, consequens est ut homo existens in peccato mortali, habeat postquam principium ex natura sua inclinans ad peccandum mortaliter, scilicet amorem sui usque ad contemptum Dei. Nisi enim hic amor perseveraret in eo habitualiter, seu uirtualiter secundum effectum, uel saltem ueritatem, iam esset in altero contradictorio, scilicet in amore Dei usque ad contemptum sui: non enim datur medium. Dico secundum affectum, propter eos qui sciunt se esse in peccato mortali, & non agunt penitentiam: & eos qui sciunt se esse in tali statu, puta, credendi Spiritum Sanctum non esse a Filio, non tamen credunt se esse in peccato mortali. Dico uel secundum ueritatem

Prima Secundæ S. Thomæ. II ; ritatem

potest in hoc tempore cauere ab hoc mortali, & illo: & diu cauere hoc, cauere omne: & similiter de tempore consequente, & sic de tempore, ergo potest cauere semper simul omnia. Assumptum pro prima parte est positio tua, pro secunda probatur, quia uoluntas non potest simul habere duos fines consentaneos, qui requiruntur ad actum cauendum hoc, & actum committendum aliud, mortale maxime: quia resistens vni fit fortior ad resistendum alij. Ad euidenciam huius difficultatis, sciendum est, quod tota difficultas consistit in hoc, quod homo etiā post peccatum mortale, & malum habitum, est liberi arbitrij, quod actum deliberandi, alioquin non peccaret inquam mortaliter: quoniam sine uoluntaria desolatione positio, uel negatio, non potest peccatum mortale incurrere, ut patet ex supradictis uoluntate autem existente libera ad deliberandum, implicatio contra iustitiam uidetur dicere, quod non potest vitare omnia peccata mortalia. Nam si libera est, potest in utroque oppositorum id liberare vitacionem, uel commissionem peccati: & si non potest de utroque ut liber deliberare, non est libera in deliberando. Nec fatisset quæstioni huic dicendo, quod pro tanto dicitur non posse vitare omne peccatum mortale, pro quanto non potest adimplere præceptum charitatis, & susceptionis sacramentorum. Hęc namque fuga excludit est per antedicta, si plus requiritur ad implendum hæc præcepta, quam ad uitandū peccatum: quoniam ad uitandum peccatum sufficit non ponere impedimentum diuine motionis, sed obsequentem se illi præbere, quod est in potestate uoluntatis peccatoris, sicut peccare mortaliter, quia impedimentum non præstat nisi per peccatum mortale, & sequela diuine motionis opus est liberi arbitrij. nec plus exigit per sua præcepta ab homine Deus in tali statu, qui non præcipit homini in quocumque statu, ut faciat quod impossibile est ab eo fieri, quāuis in potestate eius non sit tollere oppositum a se prius impedimentum peccati mortalis commissi, ut in articulo precedenti dictum est. Nec præcipitur homini lapsio in peccato, ut tollat ipsum a se, sed ut deprecetur, & in quantum in se est, opereatur ut a Deo auferatur, iuxta illud. Filij peccati: ne ad iustitiam iterum: sed de pristinis deprecare, ut dimittantur tibi. Quæstio igitur pendente in difficultate non parua, dicendum est, quod posse uel non posse nos aliquid, dupliciter intelligi potest, scilicet iuxta modum, quo dicitur posse a facultate habitus, sicut aliquis dicit posse scire conclusiones geometricas uel ex naturali potentia intellectus, uel ex cognitis principijs geometria. Vtroque siquidem modo dicitur posse, sed primo secundum potentiam remotam, secundo secundum potentiam propinquam. In proposito non est quæstio de posse, uel non posse, sed quod a naturali potentia sumitur, quæ est potentia remota respectu uitacionis omnis peccati, sed secundum quod sumitur a quasi habitu, id est, superadductis potentia. Quod ex eo patet, quod in litera non defectum intellectus, aut uoluntatis, aut aliarum potentiarum animæ, sed priuacionem gratia inhesionisque fini ultimo, adhesionem ad malū finem, in præmeditationem, & huiusmodi, causas ponit auctor impotentia. Et propterea deficient rationes, quæ super libertate deliberatiua fundantur. Manifeste autem patet, quod potentia propinqua uitandi omne malum culpæ, ex duobus consistat, scilicet ex uigore rationis, & subiectionis simpliciter uoluntatis ad Deum. his enim naturalibus potentijs adiunctis ponit homo vitare omne peccatum, ut prædictū fuit, peccato autē per originale peccatum rationis uigore, amissa est simul potentia uitandi omne peccatum a usuale. Potentia uero ui-

interim ex alio principio vitari vniuersaliter a men & absolute vitacionis peccati mortalis nulla est propria causa, nisi talis subiectione. Oportet si quidē efficari vniuersali causam, vniuersalē, vt propriam respondere, ut patet in philosophia. Nullus enim actus, habitus, siue dispositio non includens talem subiectionem, talis est natura, & sufficientia ex se, vt possit vitacionem peccati mortalis vniuersaliter, ut patet dicendo. Talis autem subiectione ex se, huiusmodi natura & sufficientia est: quia, in ultimo fine figure uoluntatis em submittendo illi omnia, ac per

non d. q. ad
in philosophia
Nullus enim actus, habitus, siue dispositio non includens talem subiectionem, talis est natura, & sufficientia ex se, vt possit vitacionem peccati mortalis vniuersaliter, ut patet dicendo. Talis autem subiectione ex se, huiusmodi natura & sufficientia est: quia, in ultimo fine figure uoluntatis em submittendo illi omnia, ac per

ita vitanda se extendit: per huius enim adhesionem omnia regulanda esse constat, non per alias. Et quoniam in causis propriis tenet argumentum, si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, consequens est, quod quia affirmatio talis subiectionis ponit potentiam propinquam vitandi peccatum mortale, priuatio talis subiectionis priuabit potentia propinqua vitandi peccatum mortale. Et quia talis subiectione auferat per peccatum mortale, ut perleuerat usque ad remissionem eiusdem, sequitur quod homo in peccato mortali existens, nisi per gratia Dei reparetur, impotens est ad vitandum peccatum mortale. Nec propterea non libere peccat, qui singula potest vitare, sicut etiam non excusatur a uoluntario in commissione uenialium, licet non possit ueniale vitare eadem ratione, quia singula potest vitare. Et hęc ratio redditur in litera ad dictam conclusionem.

Verum, quia in litera non solum ponitur dicta conclusio, scilicet quod homo in mortali non potest vitare mortale, sed adiuuatur per huius, diu, & simul probatur eorum, ideo ut causa etiam positiua proposita impotentia habeatur, adiungitur id quod conueniatur priuacionem antedictam, & est malus finis preconcepitus. Sci enim oportet, quod sicut in actibus uirtutum sunt duo fines, scilicet proprius illius uirtutis, & cōis omnium, puta, in actu temperantia bonum rationis, ut Deus, ita in peccatis mortalibus est ultra speciale malum, etiam commune malum, si inordinatus amor sui, ut patet ex antedictis, & August. Duas ciuitates duo faciunt amores, Hierusalem amor Dei usque ad contemptum sui, Babylonem amor sui usque ad contemptum Dei. hi enim mixto se excludunt, & sibi uicem infallibiliter succedunt. Quicumque enim est extra peccatum mortale, hoc in statu amat Deum usque ad contemptum sui; & quicumque est in peccato mortali, amat se usque ad contemptum Dei. Homo ergo existens in peccato mortali non solum est priuatus gratia & subiectione dicta, quæ idem est quod amor Dei usque ad contemptum sui, sed est indutus amore sui usque ad contemptum Dei. Non solum igitur cecidit a bono fine, sed habet malum finem communem, de quo saltem uerificatur litera de fine preconcepto. Et quia finis talis communis est omni peccato mortali, & ex fine superiori sumitur ratio & initium reliquorum, consequens est ut homo existens in peccato mortali, habeat postquam principium ex natura sua inclinans ad peccandum mortaliter, scilicet amorem sui usque ad contemptum Dei. Nisi enim hic amor perseveraret in eo habitualiter, seu uirtualiter secundum effectum, uel saltem ueritatem, iam esset in altero contradictorio, scilicet in amore Dei usque ad contemptum sui: non enim datur medium. Dico secundum affectum, propter eos qui sciunt se esse in peccato mortali, & non agunt penitentiam: & eos qui sciunt se esse in tali statu, puta, credendi Spiritum Sanctum non esse a Filio, non tamen credunt se esse in peccato mortali. Dico uel secundum ueritatem

In tertio locum habent haec eade factio tantum: unde hic potest magis vitare quam alij, morale peccatum, dum non affectu, sed factio solo malum finem praecoceptum servat: affectum namque se simpliciter Deo subijcit, ac per illum regulatur. Quia ergo sermones doctrinales formales, & per se esse oportet, ideo praefens litera de exi

hete in peccato mortali formaliter & per se, intelligenda est. Et primo de existente formaliter & p se videtur: secundo de existente formaliter & p se ex parte obiecti: per accidens autem ex parte sui, neutrum. potest diu perseverare abique nouo casu in mortale. Nec obstat in secundo, quod cogitur: casum ignorantum esse de raro contingebit. Quamvis enim est ex parte existentis in statu illo, prout est ad illud faciendum infinites occurrere, ex quo ad illud affectus est abique sermo propter ignorantiam. & propterea quantum est ex parte sui potentia non potest diu stare, quin cadat, quia materia casus non saepe occurrit. De existente autem in peccato mortali tertio modo, non accipio hanc literam: sed locum illud inter eos, qui incipiunt per diuinam gratiam reparari: unde non peccat mortaliter suscipiens sic sacramenta, ut alibi distinximus est.

Et per haec patet solutio, quomodo conuersio ad commutabile bonum praerita inferre, vel non inferre hanc impotentiam. Si enim per haec in affectu, iam opus est praemeditatione, aut, quod plus est, scientia. Si autem factio tantum non opus est scientia, aut praemeditatione, sed diuino intellectu ad intelligendum delicta, de hoc ut dictum est, non est sermo praefens: quoniam ab arte relinquunt id quod est per accidens. Ex his autem facile patet, quomodo ex his omnibus via impotentia constat ut diuersis conditionibus requisitis concurrentibus ad eius perfectionem, ut patet in Meta. capitulo de Vno. & singulos effectus singulorum ma esse obijciendo numerosos, ut patet ex dictis.

Ad argumentum contra conclusionem, si sequeretur, quod posset scire se esse in gratia, negatur sequela. Et cum dicitur, potest scire se diu non deliberasse in peccato mortali, respondetur, quod quicquid sit de peccatis commissionis, quis scire se diu non cecidisse in peccato mortali omissionis: quae non eget deliberatione postquam, sed sufficit non deliberare quando tenetur. Sempiternum est enim, Delicta quis intelligit? delictum enim proprie ostentans est: & propterea subditur, Ab oculis meis mundam me Domine. Dicitur, secundo, quod impotentia talis est effectus stans peccato mortali formaliter & per se, & non per accidens tantum solo facto, ut dictum est: & propterea ex hoc, quod quis diu non cecidit, non potest scire se de facto non esse in mortali, sed non esse in affectu mortali, unde Apostolus: Nihil mihi conficius sum, sed non in hoc iustificatus sum.

Ad rationem Scoti dicitur, quod multipliciter peccat. Primo, in antecedente assumitur solum, sed dum cauet hoc, cauet omne: quia potest simul cauere unum, & transgredi aliud praecceptum. Probatio vero, quae assumit falsum, si quod voluntas non potest illos duos conditionibus habere, pro quanto experitur aliquem simul uelle rapere capiam, & similiter in multis. Et rursum, quia ad peccatum omissionis non requiritur actus aliquis, potest simul implere praecceptum unum, & omittere aliud, ad quod pro tunc tenetur alij: habet simul consentibus postquam, unde probatio est falsa, & fallax. Consequencia quoque principalis peccat sophismata dictionis, & compositionis: quoniam non ualet. In singulis potest singularum, ergo semper: quoniam alia & alia est ratio: ubi

A voluntas libera, hic praemeditatio assidua contra habitum implicatur. Patet autem sophisma, applicando ad cauendum singula venialia, & procedendo ad cauendum omnia semper, ut ipse factio: sunt enim singula uoluntaria.

Et in his omnibus aduerte, quod in materia morali, & potentia inclinationis, per modum naturae, est sermo, ut intelligas doctrinam hanc ueram more moralium & naturalium, scilicet ut in pluribus, & secundum tale genus impotentia: indisciplinatio quippe est eodem modo in omnibus loqui, & certitudinem & ueritatem quaerere.

ARTICVLVS IX.

Utrum ille qui iam consecutus est gratiam, per seipsum possit operari bonum, & uitare peccatum absque auxilio gratiae.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quod ille, qui iam consecutus est gratiam, per seipsum possit operari bonum, & uitare peccatum absque alio auxilio gratiae. Vnumquodque enim, aut frustra est, aut imperfectum, si non implet illud ad quod datur: sed gratia ad hoc datur nobis, ut possimus bonum facere, & uitare peccatum. si igitur per gratiam hoc habere non potest, ut quod uel gratia sit frustra data, uel sit imperfecta.

2 Praet. Per gratiam ipse Spiritus sanctus in nobis habitat, secundum illud 1. ad Corinth. 3. Nescitis quare templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in uobis? sed Spiritus Sanctus cum sit omnipotens, sufficiens est ut nos inducat ad bene operandum, & ut nos a peccato custodiat. ergo homo gratiam consecutus potest utrumque praedictorum absque alio auxilio gratiae.

Ad hoc dicitur, quod nihil prohibet esse uoluntarium simpliciter, quod tamen ex suppositione est impossibile aliter se habere: sicut nauigare est uoluntarium simpliciter, sed supposito quod aliquis absens uelit esse in insula, necessarium est nauigare. Et inuidere uoluntarium est, aliter peccatum non esset, supposita tamen superbia, est necessarium, unde Augu. dicit in libro de uera religione, quod natura superba necesse habet alij inuidere. Et ratio est eadem: quia supposito quod quis querat inordinatam propriam excellentiam, oportet quod ex aliorum excellentia, utpote derogante propriae, percutiatur. Sic igitur existens in peccato mortali, & non se disponens ad gratiam, ex hac suppositione, scilicet quod uult permanere in statu tali, necesse habet peccare mortaliter, & impossibile est ei non peccare mortaliter: sed talis necessitas & impossibilitas ex suppositione, non repugnat uoluntario: & propterea uoluntarie simul, & necessario ex suppositione peccabit mortaliter.

Super Quaestione 105. Articulus 9.

In articulo 9. eiusdem quaestione 105. dubium occurrit de tituli, & conclusionis principalis sententia. Potest siquidem tripliciter intelligi. primo, ut sit sermo de bono mortali: seu meritorio indefinite, & tunc esset quaestio, utrum possit aliquod bonum mortaliter, uel meritorie operari: & conclusio est, quod non. Et hic sentus licet Thomistis quibusdam appaneret, accipiuntibus hinc, quod apud autorem hoc sine speciali auxilio non potest quodcumque opus moraliter bonum facere falsum tamen est: quia homo & sine gratia, ut prius probatum fuit potest aliquod opus moraliter bonum facere, & in gratia constitutus habet ipsam gratiam fanantem & eleuantem, quae est potens operari opera bona etiam meritorie. Et haec sit mens authoris, ex hoc patet, quod ratio indigentiae specialis auxilij ultra gratiam ponitur infirmitas in carne, obcuritas in intellectu. Constat autem, quod nec infirmitas carnis, nec obcuritas in intellectu tanta est, ut inantum uiget & extenditur, ut impediatur hominem in gratia constitutum a quolibet bono opere: cum manifeste pateat, quod nec existentes in peccato mortali impediuntur a quolibet bono opere.

Secundo, ut sit sermo de bono & malo uniuersaliter: & tunc esset quaestio, utrum homo in gratia possit omne suum opus facere

ro sit potentiarum malum, ex se quoque patet: quia per idem principium vitium contrarium, per quod possumus in reliquum.

¶ Ad hoc dicitur, quod quodcumque vult, seu operatio potentie aliquid aliter de pender, quam ex potentia, tunc ex sola potentia non potest inferri vult, seu operatio illius in acta exercito. Verbi gratia. Potentia visiva habet pro proprio actu suo videre, quod dependet & ab obiecto, & lumine, & propterea non potest ex hoc solo, quod homo habet potentiam visivam, inferri, ergo ex sola potentia visiva potest videre: quoniam sine extrinseco lumine nunquam existit in actu. Potentia ergo existens aliquid extrinsecum ad executionem sui actus, non sufficit sola ad proprium actum, unde quemadmodum stant haec duo simul, Homo habet potentiam, qua potest videre: & Homo potest non ex sola potentia visiva videre: ita in proposito, quia gratia est qua homo est potens elicere operationem bonam, & resistere impulsibus tentationum, & continuare in hoc, quod est perseverare, ideo homo donatus dicitur dono, quo haec potest. Sed quia gratia non potest exercere hos actus simpliciter quod oportet, ubi oportet, & cetera, quamvis possit ad horam sine similitudine carnis ministrare eius, & lumine intellectus cooperantur eidem, quorum opposita subtrahunt arbitrium ab usu gratiae, sine extrinseco lumine, & opere, altera propter obsecrationem, altera propter infirmitatem, ideo dicitur quod homo ex sola gratia sine speciali auxilio non potest in hac simpliciter. Et esset simile, si potius hominem infirmum sine vires ministrantes intellectui: nunc enim homo intellectus ut principio intelligendi etiam habuit est potens intelligere, & vitare errores, & in hoc consistere, quia in-

A tunc magis continue magis intelligendo fortificatur. Verum tamen quia ad continuationem, & perfectionem actus intellectus quod oportet exigunt sanitas virium interiorum: ideo homo talis non poterit quando oportet uti intellectu in iudicando &c. p. infirmitate virium, nisi opem quis ferat sanitatis: quavis possit sine tali ope ad horam recte iudicare.

¶ Et sic habes, quod hi duo articuli de necessitate divini auxilii ad usum gratiae sunt quoniam multis datur gratia, quibus non datur uti ea quando oportet, sed divina permissione abijcere eam. Et sic datur donum, quo possunt bene operari & resistere tentationibus, & perseverare omnibus, quibus datur gratia: non tamen omnibus datur executio horum simpliciter, ut experientia testatur, quia non omnibus datur extrinseca requisita ad talem executionem. & ideo oportet orare, Ne proicias nos in tempore senectutis, cum defecerit virtus nostra, ne derelinquas nos, domine: &c. Ne nos inducas in tentationem.

¶ Ad PRIMUM ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de primo modo perseverantiae, sicut & secunda obiectio procedit de secundo. Unde patet solutio ad finem.

¶ AD TERTIUM dicendum, quod sicut Aug. dicit in lib. de natura, & grat. * Homo in primo statu accepit donum, per quod perseverare posset, non autem accepit, ut perseveraret: nunc autem per gratiam Christi multi accipiunt & donum gratiae quo perseverare possunt, & ulterius eis datur, quod perseverent: & sic donum Christi est maius quam delictum Adae. Et tamen facilius homo per gratiae donum perseverare poterat in statu innocentie, in quo nulla erat rebellio carnis ad spiritum, quam nunc possumus, quando reparatio gratiae Christi est inchoata quantum ad mentem, non autem tamen est consummata quantum ad carnem, quod erit in patria, ubi homo non solum perseverare poterit, sed etiam peccare non poterit.

¶ SUPER QVAESTIO 110. Articulum primum.

¶ IN ART. 1. & 2. questionum de decima, nil dubitandum occurrit. Notetur tamen radix conclusionis primi articuli in responsione ad primum, quod scilicet gratia tam Dei, quam hominis ponit aliquid in grato licet differenter. Et redeamus ad nosmetipsos in contemplatione secundi articuli insipientes, si has qualitates habemus, quibus prompe moveamur ad divina opera bona. Licet nam quoque ex responsione ad tertium discere cohibere, ne dicas gratiam annihilari, cum homo perdit eam: quia nec fit, nec corrumpitur, nec creatur, nec annihilatur, ut in litera dicitur: sed secundum ipsam homo creatur in tali esse.

¶ AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod gratia non ponat aliquid in anima. Sicut enim homo dicitur habere gratiam Dei, ita etiam gratiam hominis. unde dicitur Genes. 39. quod Dominus dedit Ioseph gratiam in conspectu principis carceris: sed per hoc, quod homo dicitur habere gratiam hominis, nihil ponitur in eo, qui gratiam alterius habet, sed in eo, cuius gratiam habet, ponitur acceptatio quaedam: ergo per hoc, quod homo habere gratiam Dei dicitur, nihil ponitur in anima, sed solum significatur acceptatio divina.

¶ AD SECUNDUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD TERTIUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD QUARTUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD QUINTUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD SEXTUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD SEPTIMUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD OCTAVUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD NONUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD DECIMUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD UNDICESIMUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD DUODECIMUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD TRICESIMUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD QUARTAGESIMUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD QUINGAGESIMUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

¶ AD SEXAGESIMUM dicitur, quod anima vivificat corpus, ita Deus vivificat.

Ca. 48. & in li. de correct. & gra. c. 12. to. 7.

Super Qvaestio 110. Articulum primum.

2. di. 26. ar. 1. & 3. con. ca. 150. & ueri. q. 27. ar. 1.